

3. Експерт надсилає анкету відповідальному по характеристикам корпоративної системи управління інноваціями (в якості нього може виступати фахівець аналітичної служби або фахівець з розвитку) для узгодження форми анкети. Після затвердження форми анкети фахівцем, відповідальним по корпоративній системі управління інноваціями, експерт готує остаточний перелік питань і тем інтерв'ю, найбільш точно відповідних стадії корпоративної системи управління інноваціями підприємства підприємства та її особливостям.

4. Експерт під час інтерв'ю уточнює відомості з анкети, отримує додаткову інформацію про корпоративну систему управління інноваціями підприємства підприємства.

5. Результати аналізу заносяться в форму подання підсумкової оцінки, підписуються експертом і передаються замовнику.

Оцінку корпоративної системи управління інноваціями підприємства підприємства в скороченому варіанті, або експрес-оцінку може проводити один експерт, який має спеціальну підготовку із застосування моделі. При цьому треба розуміти, що точність оцінки знижується.

Висновки. Таким чином, запропоновано модель оцінювання ефективності корпоративної системи управління інноваціями підприємства, що включає у себе кількісне та якісне оцінювання. Більш детальне дослідження такого поєднання може бути подальшим напрямом досліджень.

УДК 330.3

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития / Й.А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 401 с.
2. Волков О.І. Економіка та організація інноваційної діяльності: Підручник (третє видання) / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 662 с.
3. Стадник В.В. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства: підручник / В.В. Стадник, Й.А. Йохна. – К.: Хмельницький: ХНУ, 2011. – 332 с.
4. Альтшулер І., Фіяксель Є. Куб інновацій / І. Альтшулер, Є.Фіяксель [Електронний ресурс] // Інновації і інноватори. – 2014. – Випуск № 25. – Режим доступу: <http://www.umpro.ru>.
5. Hamel G., Prahalad C. Competing for the Future / G. Hamel, C. Prahalad. – Harvard Business School Press, Boston, Massachusetts, 1994.
6. Рубан В. Інноваційна модель стратегічного розвитку України: методологія і досвід / В. Рубан, О. Чубакова, В. Некрасов // Економіка України. – 2003. – № 6. – С. 14-15.
7. Бутнік-Сіверський О.Б., Жарінова А.Г. Теоретичні аспекти трансформації виробничої системи в умовах інноваційної діяльності / О.Б. Бутнік-Сіверський, А.Г. Жарінова // Збірник наукових праць № 6. – К.: НДІ інтелектуальної власності, 2008. – С. 188-216.
8. Костюк Р.В. Актуальні проблеми економіки / Р.В. Костюк. – Випуск № 8, 2009. – С. 79.
9. Райзберг Б.А. Сучасний економічний словник / Б.А. Райзберг, Л.М. Лозовський, Б.А. Стародубцева. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 496 с.
10. Мескон М. Основи менеджменту: [пер. с англ.] / М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі. – М.: Дело ЛТД, 1992. – 456 с.
11. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства: навч. посіб. / Б.Є. Бачевський, І.В. Заблудська, О.О. Решетняк. – К.: ЦУЛ, 2009. – 400 с.

Коваль Л.В.

*асистент кафедри обліку та аналізу
Національного університету «Львівська політехніка»*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто основні підходи до оцінювання економічного потенціалу підприємства. Сформульовано концептуальні основи оцінювання його якості. Використовуючи положення кваліметрії, теоретично обґрунтовано реалізацію методики оцінювання якості економічного потенціалу підприємства.

Ключові слова: економічний потенціал підприємства, оцінювання, якість.

Коваль Л.В. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ОЦЕНКИ КАЧЕСТВА ЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены основные подходы к оценке экономического потенциала предприятия. Сформулированы концептуальные основы оценки его качества. Используя положения кваліметрии, теоретически обоснована реализация методики оценки качества экономического потенциала предприятия.

Ключевые слова: экономический потенциал предприятия, оценка, качество.

Koval L.V. CONCEPTUAL BASES OF QUALITY ASSESSMENT ECONOMIC POTENTIAL OF ENTERPRISE

The article describes the main approaches to assessing the economic potential of the enterprise. Conceptual principles of its quality assessment are formulated. Using the position of the qualimetry the implementation of assessment the quality of economic potential of the enterprise is theoretically grounded.

Keywords: economic potential of the enterprise, assessment, quality.

Постановка проблеми. Розвиток підприємства, досягнення запланованих цілей, забезпечення високого рівня конкурентоспроможності та прибутковості тісно пов'язані з його економічним потенціалом. Необхідність аналізувати стан економічного потенціалу, перспективи його використання, вчасно об'єктивно оцінювати відома досвідченому менеджменту підприємства й обґрунтована науковцями.

Існуючі підходи оцінювання роблять цю проблематику досить цікавою для дослідження і пошуку найкращих шляхів її вирішення. Для узагальненої характеристики економічного потенціалу підприємства здебільшого використовують вартісну оцінку. Водночас у науковій літературі наведено методики оцінки: конкурентоспроможності потенціалу підприємства, ефективності та результативності його

використання, відповідності заданим цілям. Проте відсутня єдина система принципів, показників та критеріїв оцінювання потенціалу підприємства. Також у багатьох публікаціях прослідковується підвищений інтерес дослідників до питань якості, що сприяє появі цілої низки публікацій, присвячених цій темі. Погляди на те, що являє собою або повинна являти собою якість, стрімко змінюються. Нині поряд із питаннями якості продукції, в економічній літературі розглядаються методики оцінки якості управління підприємством, підходи до вимірювання якості прибутку. Тому значний науковий і водночас практичний інтерес являє оцінювання якості потенціалу підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій та навчально-методичної літератури показує, що економічний потенціал підприємства, його формування, реалізація, конкурентоспроможність, стратегічна спрямованість, а також оцінювання виступають об'єктом дослідження багатьох учених, зокрема, таких як О.Ф. Балацький [1]; І.Р. Бузько, І.С. Дмитренко, Є.А. Сущенко [2]; А.Е. Воронкова [3]; Н.С. Краснокутська [4]; Є.В. Лапін [5]; І.П. Отенко, Л.М. Малярець, Г.А. Іващенко [6]; О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк [7]; К.А. Мамонов [8] та багато інших. Ними розглянуто сутність потенціалу підприємства, фундаментальні та прикладні питання його формування, методичні підходи до оцінювання. Враховуючи те, що підприємство є суб'єктом економічних відносин, вітчизняні науковці здебільшого ототожнюють «потенціал підприємства» й «економічний потенціал підприємства», який переважно асоціюється з ресурсами та можливостями трансформувати їх у певні блага.

У дослідженнях науковців виділяють такі теоретико-методичні підходи до оцінювання економічного потенціалу підприємства [8, с. 44]:

- балансовий, суть якого в тому, що оцінювання проводиться на основі даних бухгалтерської звітності;
- вартісно-орієнтований, полягає в оцінці економічного потенціалу на основі вартісної характеристики з урахуванням усіх структурних елементів потенціалу;
- індикативний, при якому оцінка здійснюється на основі системи індикаторів, що відображають стан та використання доходів;
- ресурсний, полягає в тому, що оцінювання здійснюється на основі системи визначення економічних ресурсів;
- комплексний, в основі якого – трактування економічного потенціалу як складної багатовимірної категорії, оцінювати яку потрібно за складовими елементами.

Більшість досліджень спрямовані на відображення результатів оцінювання потенціалу підприємства з використанням кількісних параметрів. Відображення економічного потенціалу підприємства з боку його якості залишається поза увагою. Теоретико-методичні підходи до оцінювання якості економічного потенціалу підприємства розроблені недостатньо, що значною мірою зумовлено тим, що при їх формуванні порушується принцип багаторівневого опису об'єкта дослідження як системи зі складними взаємозв'язками між окремими складовими економічного потенціалу.

Постановка завдання. Основними завданнями дослідження є наукове обґрунтування концептуальних основ оцінювання якості економічного потенціалу підприємства, розгляд понять, формування базової системи принципів, методики оцінювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Початковим етапом дослідження потенціалу підприємства, його аналізу та оцінювання є визначення теоретичних основ даної економічної категорії. У багатьох трактуваннях потенціалу підприємства його сутність нерозривно пов'язана з ресурсами та можливостями. Втілення підприємством можливостей у дійсність з використанням ресурсів перетворюється в набуття економічних вигід. Враховуючи проведені нами дослідження, запропоновано розглядати економічний потенціал підприємства як сукупність наявних ресурсів, можливостей, здатностей та компетенцій створювати цінності з метою досягнення поставленої мети та бажаного результату, набуття економічних вигід, що має якісний та вартісний виміри. Внутрішню структуру економічного потенціалу становлять існуючий, реалізований, нереалізований потенціали та потенціал розвитку. Основні складові економічного потенціалу підприємства: людський, виробничий, фінансовий, інформаційний, інноваційний.

Особливо складним є поняття «якість економічного потенціалу». Якість деяких складових економічного потенціалу, наприклад таких як людський потенціал, розглядається дослідниками, проте в сукупності якість усіх елементів не розглядається. Якість економічного потенціалу визначає його стан, можливості створювати відповідні умови шляхом комбінування чинників внутрішнього і зовнішнього середовища для забезпечення конкурентоспроможності підприємства, що робить оцінку його особливо актуальною. Досить часто «якість» пов'язують з «ефективністю», а «ефективність», у свою чергу, – з «результативністю». Однак ці поняття ототожнювати не можна, оскільки вони істотно різняться за своїм змістом. Усі вони є двохфакторними показниками, тому що включають співвідношення «результат – вимоги», «результат – ресурси», «результат – мета» відповідно [9, с. 26]. Ефективність визначають як співвідношення результату до витрат на його досягнення, результативність – до запланованого завдання, а якість характеризує істотні властивості досягнутого результату відносно заданих вимог. Поняття «якість» переважно вживають оцінюючи досягнутий результат, проте «якісний» результат неможливо досягти без забезпечення «якісного» процесу, який, у свою чергу, має бути «якісно» керованим. Для підвищення якості потенціалу підприємства необхідна така організація управління, яка забезпечує цілеспрямований та системний вплив за допомогою управлінських рішень на параметри якості потенціалу у напрямі їх постійного удосконалення.

Для управління якістю функціонування підприємства Стандартами ISO серії 9000 встановлені вимоги та рекомендації. Складовою системи менеджменту підприємства, вектором на створення продукту з показниками якості, що відповідають очікуванням замовників, є система управління якістю. Її структурні елементи визначають ті вимоги до організаційно-виробничої діяльності (процесів та процедур), що характеризують якість вихідного продукту з огляду на його споживача. Міжнародний стандарт ISO 9000:2015 [10] визначає якість (quality) як міру, до якої сукупність властивих характеристик об'єкта відповідає вимогам. Використання терміну можливе з такими прикметниками, як погана, хороша (добра, гарна) або відмінна. На основі цього пропонують трактувати якість як відповідність сукупності власних характеристик (істотних властивостей) об'єкту вимогам, що пред'являються. Властивості можуть бути споживчі, технічні, технологічні, ергономічні, естетичні, екологічні та ін. При оцінюванні якості

неможливо взяти до уваги всю різноманітність властивостей. Визначення їх необхідної кількості – одна з основних проблем кваліметрії. Під об'єктом мається на увазі об'єкт будь-якої природи, властивості якого піддаються оцінці (продукція, функція, процес, система). Вимоги є сформульованими потребами або очікуванням, загальнозрозумілі або обов'язкові, вони можуть бути викладені в нормативних документах або усно, в формі замовлень чи розпоряджень. Відповідність можна оцінювати з певною мірою (недопустима, незадовільна, задовільна, хороша, висока) або без виміру (відповідає або не відповідає).

Для визначення якості об'єкта необхідно: 1) встановити необхідні характеристики об'єкта на підставі аналізу потреб; 2) визначити реальні характеристики об'єкта; 3) порівняти реальні і необхідні характеристики об'єкта.

Мета оцінювання якості економічного потенціалу підприємства полягає у визначенні того, наскільки він відповідає встановленим вимогам, і на цій основі адаптувати його відповідно до потреб для забезпечення поточної та стратегічної конкурентоспроможності, впровадження інновацій, виявлення резервів та запобігання ризикам діяльності. Вимоги до якості змінюються залежно від умов та обставин або з часом, тому ця категорія є досить динамічною. Відповідно до принципу відбиття вимог до якості результати діяльності підприємства перекладаються на вимоги до якості процесів і на вимоги до якості організаційно-управлінської системи. Тож якість економічного потенціалу підприємства тісно пов'язана з якістю його структурних елементів. Так, високий рівень якості виробничого потенціалу та високий рівень кваліфікації працівників і управлінської ланки та інших складових елементів потенціалу відповідатиме високому рівню якості потенціалу підприємства. Проте високий рівень якості виробничого потенціалу може нівелюватися низькою якістю людського. Водночас потреби до економічного потенціалу поділяються на встановлені, згідно яких потенціал підприємства є сформований, і передбачувані, які визначаються на основі досліджень ринку, за результатами проведених маркетингових досліджень, порівняння відповідності наявного потенціалу з потенціалом підприємств-конкурентів. Якісною характеристикою економічного потенціалу підприємства відносно його конкурентів є конкурентоспроможність. Задля утримання конкурентних переваг в сучасних умовах господарювання необхідно дотримуватися такої логічної послідовності дій, в якій спочатку підприємством визначаються цілі, під які формується потенціал і розробляється відповідна стратегія.

Проведені дослідження дозволили сформулювати визначення сутності поняття «якість економічного потенціалу підприємства», під яким розуміється сукупність взаємопов'язаних та взаємозумовлених властивостей (параметрів) та характеристик його основних елементів, рівень яких формується сучасними вимогами до формування потенціалу підприємства та які забезпечують ефективність функціонування та конкурентоспроможність підприємства. Поняття «якість економічного потенціалу підприємства» охоплює не тільки етап його використання, але й формування, управління та розвиток, також стосується усіх його структурних складових.

Основою забезпечення якості є аналіз відповідності цілей та результатів. Аналіз якості потенціалу підприємства включає:

- оцінювання рівня потенціалу підприємства, досягнень підприємства на внутрішньому ринку та міжнародній арені;

- оцінювання ролі, яку потенціал відіграє в реалізації основного завдання підприємства і досягненні стратегічних цілей;

- оцінювання адекватності реакції підприємства на глобальні зміни;

- аналіз структурних елементів потенціалу та взаємозв'язку між ними для врахування синергійного ефекту;

- взаємозв'язок видів діяльності підприємства з інноваційною;

- розроблення стратегії підприємства з врахуванням потенціальних можливостей та ризиків, сильних та слабких сторін. Постановка стратегічних цілей відповідно до наявного економічного потенціалу. Поточний циклічний процес планування, реалізації, перегляду і вдосконалення стратегії підприємства;

- критичне осмислення різних аспектів діяльності по розвитку підприємства.

Науковим інструментарієм оцінювання якості економічного потенціалу підприємства обрано кваліметричні методи. Основою кваліметричного методу є розкладання будь-якого складного явища на основні складові фактори (частини). Кожен з цих факторів (частин) має певну вагомість, або важливість, виражену в частках від цілого так, щоб сума часток завжди дорівнювала цьому цілому. При цьому кількість факторів не має значення – принципова лише їхня сума, завжди рівна цілому. Найбільш зручною формою реалізації цього принципу є ситуація, коли ціле приймається за одиницю, а складові частини (фактори) виражаються в частках одиниці. Вагомість кожного фактора в частках одиниці в соціолого-математичних моделях визначається, як правило, експертно із застосуванням методу парного порівняння. Суть кваліметричного аналізу зводиться до того, що оцінка якості проводиться на основі порівняння оцінюваного об'єкта з аналогами, які мають найкращі та найгірші якісні показники.

Основою перевагою кваліметричного апарату є можливість уточнення економічної інформації. Кінцевою метою кваліметрії є вдосконалення методик, з допомогою яких якість конкретного оцінюваного об'єкта може бути виражена одним числом – коефіцієнтом якості, який характеризує міру відповідності об'єкта поставленим вимогам та потребам. Незалежно від використовуваного методу в основу оцінювання якості покладено співставлення сукупності показників об'єкта, що оцінюються експертами, з відповідною сукупністю показників базового, еталонного об'єкта [11, с. 382]. У кваліметрії в основі використовується багатокритеріальний та багатофакторний метод експертних оцінок.

Пропонована методика кількісного оцінювання якості економічного потенціалу підприємства має наступну послідовність дій. По досліджуваному об'єкту визначається набір показників, які найбільше характеризують оцінюваний об'єкт. Розраховані в кількісному виразі значення цих показників зводяться в матрицю, яка буде основою експертної оцінки, необхідної для визначення коефіцієнтів вагомості. Використовуючи коефіцієнти вагомості, розраховуються індивідуальні коефіцієнти якості і, відповідно, підсумковий коефіцієнт якості.

Для підвищення точності при розрахунку коефіцієнта якості потенціалу підприємства необхідно використовувати коефіцієнти вагомості, для розрахунку яких використовуються результати експертної оцінки. Експертні оцінки універсальні за своїм змістом і можуть бути застосовані для різних об'єктів прогнозування, відносно прості з методичної точки зору.

Коефіцієнти якості визначених показників розраховуються за формулою:

$$P_f = \frac{Q_f - Q_{\min}}{Q_{\max} - Q_{\min}}, \quad (1)$$

де P_f – коефіцієнт якості оцінюваного параметру;
 Q_f – фактичний показник, який характеризує оцінюваний параметр;

Q_{\min} – найкращий показник серед аналогів оцінюваного параметра;

Q_{\max} – найгірший показник серед аналогів оцінюваного параметра.

Підсумковий коефіцієнт якості економічного потенціалу підприємства обчислюється за формулою:

$$W_{ERP} = \sum_{i=1}^n P_f * k_v = \sum_{i=1}^n \frac{Q_f - Q_{\min i}}{Q_{\max i} - Q_{\min i}} * V_k, \quad (2)$$

де W_{ERP} – підсумковий коефіцієнт якості економічного потенціалу підприємства;

$\sum_{i=1}^n P_f * k_v$ – сума коефіцієнтів якості оцінюваних параметрів;

n – кількість вибраних параметрів.

Відповідно до основних положень кваліметрії якість розглядається як певна ієрархічна сукупність властивостей, що й створює модель якості оцінюваного об'єкта. Так, розрахунок загальної якості економічного потенціалу підприємства проводиться за експертно-кваліметричною факторно-критеріальною моделлю з урахуванням якості його складових елементів, які коригуються на визначені за допомогою експертів коефіцієнти вагомості для достовірності отриманих результатів.

Висновки. Недостатня дослідженість проблематики оцінювання якості економічного потенціалу підприємства характеризує важливість тематичних наукових пошуків. Від системи забезпечення якості підприємства переходять до системи управління якістю, наступним важливим кроком є перехід до якісного управління. Високий якісний рівень потенціалу підприємства надає можливість подальшого розвитку, підтримання конкурентоспроможності, залучення інвестицій та проведення інновацій. Методологія та інструментарій кваліметрії дає змогу провести об'єктивний аналіз і оцінювання якості економічного потенціалу підприємства. Таким чином, якісно сформований економічний потенціал та його вміле використання є однією з умов повноцінного

функціонування підприємства, однак потреби практики обмежує недостатньо розроблене методичне забезпечення оцінювання якості економічного потенціалу підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Балацкий О.Ф. Экономический потенциал административных и производственных систем: монография / О.Ф. Балацкий. – Сумы: Университетская книга, 2006. – 972 с.
2. Бузько И.Р. Стратегический потенциал и формирование приоритетов в развитии предприятий: монография / И.Р. Бузько, И.Е. Дмитренко, Е.А. Сущенко; Восточноукр. нац. ун-т им. В. Даля, Донбасский горно-металлургический ин-т. – Алчевск, 2002. – 216 с.
3. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: монография. – 2-е изд. – Луганск: ВНУ им. В. Даля, 2004. – 320 с.
4. Краснокутська Н.С. Потенціал торговельного підприємства: теорія та методологія дослідження: монографія / Н.С. Краснокутська. – Харків: Харк. Держ. ун-т харчування та торгівлі, 2010. – 247 с.
5. Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятий промышленности: формирование, оценка, управление [Текст]: дис. ... д-ра экон. наук: 08.07.01 / Лапин Евгений Васильевич. – Сумы, 2006. – 432 с.
6. Отенко І.П. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства / І.П. Отенко, Л.М. Малярець, Г.А. Іващенко. – Харків: ХНЕУ, 2007. – 347 с.
7. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, О.І. Олексюк; Міністерство освіти і науки України, Київський національний економічний університет. – Київ: КНЕУ, 2005. – 261 с.
8. Мамонов К.А. Аналіз науково-методичних підходів до оцінки економічного потенціалу будівельного підприємства / К.А. Мамонов // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики: збірник наукових праць. – Харків: НАУ ХАІ. – 2009. – № 3 (7). – С. 42-51.
9. Горчакова Е.Н., Поклонский Ф.Е. Качество, результативность, эффективность: терминологические аспекты // Экономика промышленности. Научно-практический журнал. – 2009. – № 44.
10. Quality management systems – Fundamentals and vocabulary (ISO 9000:2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:9000:ed-4:v1:en>.
11. Сіменко І.В. Діагностика якості систем управління підприємствами: дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.04 / І.В. Сіменко; Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2010. – 442 с.